

Hazynaly halypa

Category: Edebi makalalar, Goşgular, Kitapcy, Poemalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Hazynaly halypa HAZYNALY HALYPA

Türkmen halkynyň höwes bilen diňlän hem söýüp okaýan şahyrlarynyň biri Kerim Gurbannepesowdyr. Halkyň hemmä düşnükli ýonekeý dilinde çepeř eser döreden Kerim şahyr Ahal welaýatynyň Gökdepe etrabynyň Ýylgyn obasynda 1929-njy ýylda dünýä inýär. Onuň kakasy Gurbannepes aga çepeř sözüň gadyryny bilipdir, hat-sowatdan başy çykýan adam bolupdyr. Ol ýalñyz oglý Kerimiň hem sowatly bolmagynyň aladasyny edipdir. Yaşajyk Kerim obalaryndaky ýediýyllik mekdepde okaýar, çagalygyndan çepeř sözüň ýsgyna düşýär. Onuň ilkinji goşgusy on ýaşyndaka, Gökdepäniň «Kolhozçy sesi» atly etrap gazetinde çap edilýär. Kerim heniz okuwýcka diňe türkmen awtorlarynyň däl, eýsem, şol döwürde türkmençä geçirilen dünýä edebiýatyndan Puşkiniň, Nekrasowyň, Gogolyň eserleri bilen bilelikde «Tom Soýeriň başdan geçirenleri», «Dombi we ogul» ýaly kitaplaryň ençemesini okaýar. Magtymgulynyň tutuş goşgular ýygynndysyny kakasynyň aýdyp bermeginde 1939-njy ýylyň tomsunda eli bilen götürüp almagy oňa aýratyn täsir edýär.

1942-nji ýylyň tomsunda şahyryň kakasy dünýäden ötyär. Atasyz galan maşgala garyndaşlaryny penalap, çörekleräk ýer hasaplanýan Tejene göçýär. Kerimiň gaýgy-gamsyz geçmeli ýetginjekligi, jahylliygy ýowuz synagly ýyllara gabat gelýär: bugdaý orýar, gazy gazýar. Bularyň gapdalyndan Hudaý beren guýmagursak zehinli Kerim goşgy ýazmagyny goýmaýar. Onuň şygyrlary ilki Twjen sebitlerindäki gazetlerde, soňra «Mydam taýýar», «Yaş kommunist» gazetlerde, «Tokmak» žurnalynda peýda bolup ugraýar.

Yaş şahyr 1949-1952-nji ýyllar aralygynda Watan öñündäki harby borjuny berjaý edýär, ilki Odessa şäherinde, soňra Aşgabatda gulluk edýär. 1951-nji ýylda, ol heniz goşun gullugyndaka ilkinji goşgular ýygynndysy «Güýjumiň gözbaşy» ady bilen çap edilýär. 1950-nji ýylda SSSR Ýazyjylar soýuzynyň agzalygyna

kabul edilýär. Şeýlelikde, Kerim Gurbannepesowyň çagalar hem mekdep okuwçylary üçin dürlı ýyllarda «Ýalta we bagt», «Maşgala we mekdep», «Atalar we çagalar», «Ös, saçym, ös», «Ýaz şemaly» ýaly ululy-kiçili şahyrana kitaplary peýda bolýar. Şahyryň 1957-nji ýylда «Goşgular we poemalar» ady bilen neşir edilen ýygyndysy türkmen edebiýatyna uly zehiniň goşulandygyny äsgär edýär. Şonuň yzysüre uly göwrümlı «Taýmaz baba» atly täsin poemasy Kerim Gurbannepesowy halkyň küýseyän şahyryna öwürýär. Ol halkyň ynamyny ödemek üçin, «Kyrk» poemasynda aýdyşy ýaly, şol döwürdäki elipbiýiň «38 harpyna mähir siñdirip, harp bilen harpy gije-gündiz çatyp» «Ata we ogl», «Aýy günler, süýji günler», «Gumdan tapylan ýurek», «Aýal bagşy», «Parahatlyk ilçisi», «Ynsan bilen ynsap» – kimin elden düşürilmäj okalýan ktplary talapkär okyjylara hödürleýär. Şahyr bulardan başga-da döwrüň sesine ses goşýan «Döwür beýle däldir», «Ömrüme pent», «Ýaşlyk dramasy», «Goja», «Şöhrat», «Biziň işimiz», «Plan dolmaly, plan», «Ýalñyzlyk», «Ata, ene, ömür, baş» ýaly täsin şygyrlaryň yüzlerçesini döredýär.

Kerim Gurbannepesowyň goşgularynyň köpüsine ýurdumyzyň meşhur kompozitorlary, bagşy-sazandalary saz ýazdy. Olar halk aýdymalaryna öwrüldi.

Kerim Gurbannepesow örän okumyşdy. Edebi sowady juda ýokarydy. Dünýä halklarynyň edebiýatynyň görnüklu wekilleri bilen mydama dostana gatnaşykday. Ç.Aýtmatow, R.Gamzatow, M.Tank, E.Meželaýtis, S.Narowçatow, M.Lukonin ýaly söz ussatlary onuň dostlarydy. Şeýle bolandoň, Kerim şahyr dünýä halklarynyň poeziýasyndan iň gowulalaryny öz ene dilimize geçirip, «Terjimeler kitabyny» («Dostluk çemenini») okyjylara sowgat galdyrды.

Kerim şahyr hazynaly halypady. Onuň egsilmez genji-hazynasy – mähribanlykdy. Gündogaryň beýik şahyry Alyşır Nowaýynyň: «Mähribanlyk hazynasy kime degişli bolsa, halypalyk hem şoňa degişlidir» – diýsi ýaly Kerim Gurbannepesow uly Halypady. Gurbannazar Ezizow, Halyl Kulyýew, Annaberdi Agabaýew, Näzik Annatyýewa, Italmaz Nuryýew, Baýram Jütdiýew, Hudáýberdi Diwangulyýew, Agageldi Allanazarow, Atamyrat Atabaýew,

Nobatguly Rejebow, Atajan Annaberdiýew, Gözel Şagulyýewa, Ogultäç Orazberdiýewa, Bibi Orazdurdyýewa, Tirkeş Sadykow, Guldurdy Sähetdurdyýew, Juma Hudaýgulyýew ýaly zehinli ýazyjyşahyrlarymyz Kerim şahyryň mekdebini geçendirler diýsem, ýalňş bolmaz. Onuň özi barka-da, özi ýokka-da, ondan öwrenmäge jan edýän ýaş zehinleriň sanardan kändigi hakykatdyr.

Şahyr öz döredijiliginiň daşyndan birtopar uly jemgyýetçilik işlerini alyp bardy. Ol dürli ýyllarda «Tokmak», «Sowet edebiýaty» (häzirki «Garagum») žurnallaryna ýolbaşylyk etdi. Türkmenistan Ýazyjylar birleşiginiň başlygynyň orunbasary, Magtymguly adyndaky döwlet baýragyny bermek baradaky komitetiň başlygy boldy. Türkmenistanyň Ýokary Sowetiniň deputatlygyna üç gezek saýlandy. Ol heniz 38 ýaşyndaka «Türkmenistanyň halk ýazyjysy» diýen hormatly ada eýe boldy. Soňra ol eserleri üçin Magtymguly adyndaky döwlet baýragyny aldy.

Şahyryň poeziýasy dünýä halklarynyň dillerinde ýaňlanyp, türkmen poeziýasynyň adyndan mynasyp wekilçilik etdi. Kerim şahyryň goşgulary SSSR döwründäki respublikalarynyň ählisinde terjime edildi. Kitaplary Moskwada telim gezek rus dilinde, Kiýewde ukrainçe, Almaatada gazakça, Wilnýusda litwaça neşir edildi.

Kerim Gurbannepesow sözüň doly manysynda «Şahyr» diýen juda jogapkärli we hatyraly sözüň hakyky eýesi bolup ýaşan hem döreden bagtly şahyrdyr.

Kerim aga öz epiki eserlerini – poemalaryny türkmen durmuşynyň taryhyň özboluşly çeper ensiklopediýast hasaplardy:

– Daşgyn, meniň poemalarym, elbetde, olar dürli wagtda dörese-de, mazmunyna görä biri-birine tirkeseň, halkymyzyň taryhyň çeper ensiklopediýasyna meňzeşdir – diýipdi pahyr.

Dogrudanam, «Aýal bagşy», «Namys», «Parahatlyk ilçisi» poemalary XIX asyrdan hem ondan öñki döwürler hakda gür berse, rewolýusiýa hem ondan soňkt kollektivizasiýa hakda «Taýmaz baba» dür saçýar. Beýik Watançylyk urşy barada bilmek isleseň, «Aýy günler, süýji günleri», «Gumdan tapylan ýüregi» okamaly. Uruşdan soňky ýyllaryň durmuşy barada şahyryň «Alada», «Ynsan bilen ynsap» eserleri söz açsa, häzirki döwrümüz hakynda

«Ýürek poemasy», «Rubagy – poema», «Ýedi boýdaş, köçe süpürýän gelin we ýanan gelin hakynda» juda beletlik bilen söhbet gurýar. «Üýtgedip gurmak döwri» at alan zamana doğruda ýa-da şahyryň ömrüniň soňky ýyllaryndaky durmuşyň, jemgyýetiň, döwürdeşlerimiziň keşbini synlap, gylyk-häsiýetini biljek bolsaň, «Aktual poema ýa-da goşgular çemenini» ähli işiňi bir ýana süýşürip dykgatly okamaly.

Ol hrestomatik eserleriniň birini «Ýazmasy agyr düşen goşgy» atlandyrdy. Elbetde, bu ýerde ol at eseriň sýužetine laýyk. Ýone goşgularynyň ählisini dünýä indirmek talapkär halypa ýeňil düşmändi. Ol ähli setirini uly jogapkärçiliğiň ejiri bilen döredýärdi. Setirlerini öz başyndan ýa-da başgalaryň başyndan geçirenlerini özüniňki ýaly kabul edip döredýärdi. Şonuň üçinem olar diňleýji üçin uly lezzetdi, sapakdy, mekdepdi, tälim-terbiýedi.

«Döwür beýle däldir», «Plan dolmaly, plan!», «Maşyn, maşyn, maşyn» hem-de «Toý reportažy» bir döwürräkde, biri-biriniň yzyndan «dünýä indi», üns berseňiz, şu goşgularyň zandy birmenzeşräkdir. «Ýürek poemasynda» aýdyşy ýaly bularda onuň «gözellige nazaryny dikip, gödekligi nyşana alandygy» mese-mälimdi. Şeýtmegi Kerim aga başarýardy.

Ol gowy edilen işe guwanmaga aýratyn ukyplydy. Şu gylygy hem ony galamdaş deň-duşlaryndan has tapawutlandyrýardy.

Adamy uly görkezýän, şahsyét derejesine göterýän zatlaryň biri, megerem, özgelere *guwanmagy başarmak*, özgäniň gowy *tarapyny görmek*, oňa *mynasyp baha bermek* ýaly gylyk diýip hasap edýärin. Beýle häsiýetler Kerim agada sanardan kändi.

Halypanyň setirleriniň aglabasy indi isleseň-islemeseň özüne degişli bolup dur. Onuň söwer dosty, şahye Gara Seýitliýewiň ýadygärligine bagışlan şygryndaky:

«...Sen juda ir gitdiň.

Örän ir gitdiň.

Onki synaň aýdym bilen doludy.

Säher bilen köçä çykyp ugraňda,

Uly desse aýdym barýan ýalydy.

...Aşakdan seretseň –
Ulumsy dagdyň,
Golaý barsaň –
Iň bir kiçilerdendiň.
Sen ir gitdiň,
Juda, juda ir gitdiň,
Ýöne giç gitmeli kişilerdendiň...»

diýen setirlerini okap gyýylýarsyň. Neneň şeýtmejek! Bu setirler hem indi Kerim aganyň özünü ýatladýar... Ol gojalygyň höwesindedi... Emma oňa ýetmedi...

Her şygyr setiri Kerim aganyň köňlüne özüce jepa tygyny urardy, ol çydardy. Şonuň üçinem, ol şygyrýetiň beýik tagtyna çykypdy.

Ol şygyr oduna semender dek özünü urup, onuň ýakyşyna döz gelerdi. Şonuň üçinem, reňbe-reň şygyr bagyna bagbanlyk etmek oňa başardýardy.

Döwlet derejesiniň ahyrsoñunda onuň şahsyýetleriniň mertebesine baglydygyny iňlis akyldarlarynyň biri geçen asyrda tekrarlady. Bu pikiriň mamladygyna ösen ýurtlaryň taryhy güwä geçýär.

Beýik şahsyýetler beýikligini dirikä özleri saklaýar, ýokka olaryň beýikligini saklamak yzynda galan nesilleriň borjuna öwrülüýär.

Kerim Gurbannepesow halkymyzyň ykrar eden beýik şahsyýetleriniň biridi! Eger bir sylanmaly bolsa, onda Kerim Gurbannepesow hem sylanmaly! Sebäbi, ony halk sylaýar. Kerim aga aýtmyşlaýyn, «Şahyr ähli gözelligiň dogany, şahyr ähli gödeklige ýagydyr». Şahyra sylag-hormat hem hemise gözellikdir!

Gurbanýaz DAŞGYNOW. Edebi makalalar